

ZDUS

Memorandum 2025

[Vnesite besedilo]

Spoštovani!

V Zvezi društev upokojencev Slovenije smo pred sedmimi leti oblikovali in sprejeli Memorandum 2018, podrobnejšo analizo položaja slovenskih upokojencev in vseh starejših oseb in ob tem predvideli potrebna področja, vsebine in nosilce aktivnosti. Prejemnikom Memoranduma, političnim strankam in drugim nosilcem oblasti na tak način naslavljamo naša stališča, poglede in pričakovanja o vsebinah in načinu prihodnjega sodelovanja pri vprašanjih, s katerimi se srečujemo. Poudarjena so zlasti tista področja, ki se dotikajo potreb po dostojnem življenju prebivalcev v tretjem življenjskem obdobju, njihovih zmožnostih in vključenosti v družbo, pri čemer nam je pomembna dobrobit vseh generacij, njihovo sodelovanje in medsebojno podpiranje v izkoriščanju znanj in veščin.

Politične stranke, ki bodo za prihodnje volitve oblikovale svoje programe in načrtovale ukrepe za uresničevanje Strategije dolgožive družbe, Vizije razvoja 2050, Strategije razvoja Slovenije do 2030 in drugih dokumentov, s to našo knjižico dobivajo boljši vpogled v aktualne zahteve družbe, ki se hitro stara in vrsto predlogov za delovanje in potrebno sodelovanje, tako, da ta demografska značilnost dejansko postane naš skupen izziv.

Najbolj polemična in tudi ustavno vprašljiva je poprava krivic in vračanje pokojnin na stanje v čas pred finančno krizo v letu 2008. **Zahteve, ali boljše pove-dano pozivi, stari več kot petnajst let!?** To je podobno, kot bi petnajstletnemu mladostniku kupili v trgovini z igračami plišastega medvedka. Pri petih letih bi ga bil neskončno vesel, a čas je neusmiljen in danes bi se mnogo bolj razveselil kakega drugega, letom primernega darila.

Pritiski politike na naše delo in ravnanja so veliki. Najraje se nas spomni-jo takrat, ko se bližajo volitve, po njih pa so vrata za zahteve upokojencev pogosto zapahnjena. Želimo si, da bi vse politične stranke, ki bodo kandidirale na naslednjih Državnozborskih volitvah, prepoznale v pričujočem dokumentu tisto dodano vrednost, na podlagi katere radi rečemo, da je neka država socialna toliko, kolikor posluha ima do najranljivejših skupin državljanov.

Še iz časov enega največjih svetovnih filozofov Aristotela vemo, da dobre in srečne države ni mogoče doseči brez vzgoje mladine in izobraževanja državljanov. Če Aristotel za dosego takega ideala namigne celo k evgeniki družine kot osnovni celici družbe, bo bralec na mnogih mestih lahko zaznal naš poziv k evgeniki slovenske politike, saj se mora ta približati ljudem in jim zagotoviti kar največ zadovoljstva, zato mora politika vse druge cilje podrediti temu.

Po šestnajstih letih sprejetja Memoranduma iz leta 2008/09, so se zgodili ogromni premiki. Kitajska je postala ekonomska velesila, »petrodolar« je izgubil primat na svetovnih borzah. ZDA so krenile po svoje, Rusija pravtako, EU in članice povezave se ukvarjajo še z vojno v Ukrajini, klimatske spremembe pa napovedujejo vse več naravnih katastrof. Nekatero nove mednarodne zaveze in obveze Uniji (fiskalni pakt) so sprejete in že v veljavi. Imamo obvezne Agende OZN in EU, nevaren demografski obrat v celotni Evropi povezan s staranjem družbe, tu pa so še begunci in migranti. Skoraj vse od naštetega je postalo globalizirano dejstvo.

Memorandum je delo Tomaža Banovca in sodelavcev, in, če parafraziram Aristotelovo Politiko, »zadnji poziv slovenskih upokojencev domači politiki, k zrelostnemu izpitu.«

V podobnih besedilih obstajajo številne sorodne zahteve k razmisleku in ukrepanju, a vsebinska razsežnost pričujočega Memoranduma je vendarle tako kompleksna, da je potrebno nekatere reči razložiti že kar v uvodu.

Temeljne predpostavke vsake politike naj bi bile: dobro, sreča, enakost, svoboda, zakon, dobro življenje, udeležba pri odločanju in upravljanju in politični pluralizem. Se upokojenci znotraj teh aksiomatičnih trditev lahko prepoznamo in smo enakopraven sogovornik vsaj v eni od naštetih trditev? Seveda se je v šestih letih zgodilo veliko premikov na bolje, pa tudi na slabše. Zato je pred vami posodobljena knjižica vsega tistega, kar je bilo pomembno takrat in ima veljavo tudi danes.

Zdenka Jan, predsednica ZDUS

Zveza društev upokojencev Slovenije

Osnova – gradivo december 2017, zadnja redakcija marec 2018, dopolnila in popravki ponatisa s ponovno redakcijo november / december 2024. Pri zadnjem pregledu in posodobitvi opravljenega dela iz leta 2018, sem upošteval vsa dopolnila, ki jih je prispeval avtor Memoranduma, Tomaž Banovec. (urednik, Črt Kanoni)

Naslovniki

Političnim strankam in tistim političnim ter izvršilnim telesom v Sloveniji, ki bodo v naslednjih letih oblikovali svoje volilne programe in obljube ter izdelovali akcijske in druge programe za uresničevanje Strategije dolgožive družbe do leta 2060, Vizije 2050, Strategije razvoja Slovenije do leta 2030 in druge razvojne dokumente ter zamisli, ki naj bi v mesecih do prihodnjih državnozborskih volitev želeli uresničiti korenite strukturne reforme in pri tem upoštevati tudi stanje, potrebe, želje ter možnosti starejših ljudi – seniorjev in upokojencev pošiljamo

MEMORANDUM 2025

o stališčih, načinu in vsebini prihodnjega sodelovanja s političnimi strankami ter drugimi nosilci politične oblasti, o vprašanjih, s katerimi se srečujemo starejši v slovenski družbi v preteklem obdobju, danes in prihodnjih letih

A. Uspešna strategija upravljanja dolgožive družbe

Starejši v Sloveniji, skoraj polovica prebivalstva in več kot 660.000 upokojenk in upokojencev, že danes, še bolj pa v prihodnje, verjamemo, da bosta upravljanje strategije dolgožive družbe ter staranja uspešna, če se bomo ravnali in videli Slovenijo tam, kjer veljajo zlasti naslednja načela upravljanja dolgožive družbe:

1. da so vsa leta človekovega življenja izpolnjena, prispevek starejših pa je, ne glede na leta, spol, etnično pripadnost in zdravstveno stanje posameznika, ustrezno priznan in podprt;
2. da dosežena starost ni uporabljena za določanje vloge, vrednosti in potenciala posameznika;
3. da starejši preživljamo mirno in zdravo starost, država pa nam omogoča, enakopravno obravnavo v vseh segmentih družbene angažiranosti, brez staromrzniških stereotipov.
4. da država z različnimi mehanizmi in ukrepi spodbuja medgeneracijsko

spoštovanje, sodelovanje in sobivanje s ciljem dostojnejšega in bolj kakovostnega življenja vseh generacij.

5. Da država omogoči ljudem, da so aktivno vključeni v delovni proces toliko časa, kolikor hočejo in zmorejo sami, na način, ki ga štejejo kot najprimernejšega, družba v celoti pa mora spodbujati fleksibilno zaposlovanje in upokojevanje;
6. da morajo starejši imeti sebi prilagojen in ustrezen pristop k informacijsko komunikacijskim tehnologijam, ter drugim na novo uveljavljenim komunikacijskim tehnologijam;
7. da so starejši vključeni v izobraževanja oz. usposabljanja tako za osebni razvoj, vključenost v družbo, aktivno staranje ter ohranjanje intelektualnih sposobnosti;
8. da država pomaga starejšim pri vključevanju v prostovoljske dejavnosti, v katerih lahko tako delo opravljajo tako dolgo kot želijo sami, in to na način, ki je njim najprimernejši, njih prispevek pa mora biti polno priznan.
9. da država s svojimi mehanizmi krči in zmanjšuje revščino med starejšimi, omogoča ljudem posebna zavarovanja in upravljanja nepremičnih ter drugih premoženj kot dodatne pokojninske stebre;
10. da so ranljive starejše osebe zaščitene, varne in brez strahu;
11. da imajo starejši povsod omogočen dostop do javnih storitev v enaki meri, kot aktivno (beri – mlajše) prebivalstvo kjerkoli in kadarkoli;
12. da so hiše, zgradbe, skupni prostori, transportne ureditve in javna in infrastruktura načrtovane varno in zanesljivo, ter dostopne starejšim brez tuje pomoči.
13. da so uradni, vzdrževani podatki za analize in svetovanja, kot tudi vse druge informacije za starejše, dostopni kjerkoli in kadarkoli (če) so potrebni ter dostopni v obliki, prilagojeni za razumevanje in prijazno uporabo starejšim;
14. da so starejši vključeni v (so)odločanje na vseh ravneh, od krajevne skupnosti do države.

Želimo, da bi napovedane, pričakovane in nujne strukturne spremembe upoštevale ta načela in pričakovanja in bila zajeta v akcijskih programih, zakonih ter ukrepih za izvajanje ali upravljanje raznih strategij dolgožive družbe (UStDžD). V te dokumente pa naj bodo vgrajena tudi novejša spoznanja, analize ter določila konvencij OZN, druge mednarodno in evropsko sprejete zaveze, priporočila OECD, EU in drugih strokovnih, stanovskih ter političnih institucij. Ugotavljamo, da se Madridski mednarodni akcijski načrt za staranje iz leta 2005 zaradi svoje splošnosti in univerzalnosti ne uresničuje po predvidevanjih. V jeseni 2017 sprejet

evropski socialni steber z dvajsetimi tezami velja tudi za Slovenijo in ob upoštevanju naših posebnih potreb ter možnosti veliko obeta. EU in članice povezave so spoznale, da je nujno - poleg gospodarske in denarne na ravni EU - voditi tudi povezano socialno politiko. Ta vizija je, in ostaja naš okvir za ocene verodostojnosti predvolilnih obljub, za izvajanja napovedanih strategij in zakonov ter merilo za spremljanje ukrepov in razvojnih politik vlade RS. Pričakujemo, da bomo večino teh vprašanj reševali v Ekonomsko - socialnem svetu in drugih vladnih telesih ter tudi odborih Državnega zbora in Državnega sveta. Iskreno upamo, da bodo ministrstva ter številne javne ustanove pripravile obljubljeni, strokovno utemeljene in medsebojno usklajene akcijske programe za področje upravljanja sedanjosti, upoštevaje dolgoživost družbe in države.¹ **Pričakujemo, da bomo predstavniki starejših vključeni v pripravo konkretnih gradiv, ki nas zadevajo in v predhodna posvetovanja o odločitvah.** Le tako bodo namreč sprejeti ukrepi, strategije in politike z aktivnim sodelovanjem uporabnikov mnogo bolj učinkoviti. Želimo tudi spremeniti načine prihodnjega sodelovanja. V preteklosti smo bili k obravnavam pogosto vabljeni, vlagali v dokumente veliko truda, žal pa pričakovani rezultati niso bili ustrezni.² Pričakujemo tudi programsko sofinanciranje takih dejavnosti. Ocenjujemo, da je potrebno spremeniti sedanji volilni sistem, zato bomo s podanimi predlogi vztrajali.³

B. Najvažnejši poudarki na prehodu v novo desetletje po letu 2020 Staranje prebivalstva je razvojni izziv - ne le breme

V skladu z 2. in 14. členom Ustave RS starejši, ki predstavljamo dobro tretjino prebivalstva RS in smo pomembno volilno telo, pričakujemo:

- da nas bo vlada RS podpirala pri prizadevanjih, da čim dlje živimo zdravo in samostojno, da lahko izkoristimo ves svoj življenjski potencial ter da s svojim znanjem in modrostjo prispevamo večinski delež k razumevanju in strpnosti med generacijami.

¹ Nepovezanost in slaba koordinacija med dejavniki se največkrat izkaže potem, ko so celo v koalicijskih sporazumih določili vsebine in konkretne ukrepe, pa se to ne uresniči. Tudi v času, v katerem zaključujemo delo na tem gradivu, smo soočeni z velikimi težavami pri uresničevanju napisanih ciljev (zdravstvo, trg dela, zavarovanje za dolgotrajno oskrbo, demografski rezervni sklad ipd. Tudi urada za starejše nismo dobili). Podobno je z usklajevanjem pokojnin in obljubami.

² Tak primer je Zakon o zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, ki ga v več različicah obravnavamo že 23 let. Ali pa določila raznih, tudi zadnje koalicijske pogodbe (spo- razuma), ki je za socialno področje v glavnem neuresničena. Glej Pismo srebrne niti predsedniku Cerarju in pet vprašanj. Delo, pisma bralcev, februar 2018.

³ ZDUS je večkrat predlagal tudi zakonsko ureditev, ki pa je bila v odborih DZ grobo zavrnjena.

- Pričakujemo, da bo katerakoli vlada skupaj z nami hitreje uveljavila zaveze Madridskega akcijskega načrta za staranje in deklaracije UN ECE, Ministrske konference OZN leta 2017 in druga mednarodna priporočila ter zaveze ter slovenske krovne dokumente kot je Strategija dolgožive družbe. Želimo, da bo v zvezi z odnosom državljanov do staranja in starosti zagotovila dosledno spoštovanje določil 18., 34. in 63. člena Ustave RS. Medgeneracijska nestrpnost in sovraštvo, ki ju nekateri spodbujajo v javnosti, morata biti takoj sankcionirani ter politično in moralno obsojeni.
- starost in etnična pripadnost posameznika ne smeta biti več zlorabljeni za določanje vloge, vrednosti ali potenciala posameznika.
- Starejši v Sloveniji smo hitro spoznali resnosti recesije v letih od 2007 do 2016. Bili smo skromni v zahtevah, kar se je neposredno odrazilo v posledicah premagovanja gospodarske krize, predvsem v našem gmotnem položaju. To ne sme in ne more ostati praksa tudi v prihodnje. V prihodnje naša samostojnost ne sme biti ogrožena, še posebej pa ne socialna varnost in pravica odločanja o sebi. Pričakujemo, da se bodo napovedi o delni odpravi negativnih posledic gospodarske krize starejšim in upokojujencem sistemsko uredile. Posebej nelogično in nepošteno ter nespametno se zdi reševanje plačnih razlik za nekatere, sicer zelo pomembne,⁴ vendar majhne skupine državljanov ob hkratnem zanemarjanju položaja (drugih) starejših ter več kot 660.000 upokojujencev.
- Strokovno in tudi politično izpostavljamo vprašanje o družbeno sprejemljivi višini razmerja med uradno določenimi minimalnimi življenjskimi stroški s povprečno pokojnino in podrobno distribucijo izplačanih pokojnin. Pričakujemo strokoven in utemeljen odgovor in ustrezne zaveze za njegovo spoštovanje ter vzpostavitev dialoga s poročanjem.
- Vladi RS ponovno ponujamo sodelovanje pri urejanju trga dela tako, da bodo ljudje usposobljeni za nadaljevanje dela tako dolgo kolikor hočejo oziroma zmorejo na način, ki se jim zdi najboljši, podprt s fleksibilnimi pristopi k zaposlovanju in upokojevanju, kakor tudi s fleksibilnim organiziranjem delovnega procesa, prilagojenega starejši delovni sili. Starejši opozarjamo na velike domače strukturne težave, povezane z izobraževanjem za poklice in zaposlovanje ter še vedno primerljivo nizko splošno produktivnostjo, na pomanjkanje ustreznih in potrebnih delavcev danes, še posebno pa v prihodnje.⁵

⁴ Primer so ločeno urejanje plačnih razredov gasilcev in podobnih skupin.

⁵ Ureditev tega problema je med najpomembnejšimi, prevelika rigidnost pomeni za-ostajanje za svetom in Evropo. Starejše je treba vključevati s podaljševanjem delovnega časa in sodobnimi oblikami zaposlovanja ter tudi z vračanjem že upokojenih, za kar imamo instrumente, ki pa ne delujejo po pričakovanjih.

Ocenjujemo, da je nujna popolna strukturna reforma trga dela in ne le parcialna prilagajanja trenutnim pritiskom in improvizacije. Nujen je politični razmislek o uvedbi fleksibilnosti delovnih nalog, časovni banki dela⁶ in delitveni ekonomiji ter vključevanju starejših v take ureditve.

- Več vladam je uspe(va)lo zmanjšati razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in neto plačo iz 67,7 % v letu 2007 na 59,3 % v letu 2016, Povprečna pokojnina v juniju 2022 je za tiste, ki so dosegli starostno upokojitev znašala 781,02 evra bruto in 777,61 evra neto. Za moške je znašala 773,57 evra bruto oz. 769,71 evra neto. V povprečju je bila pokojnina za ženske nekoliko višja – 788,64 evra bruto oz. 785,71 evra neto. Skupaj z junijskimi pokojninami so upokojenci prejeli tudi letni dodatek, trend padanja pa se še nadaljuje, **želimo jasen odgovor, kako bomo padanje v prihodnosti zajezili**. V zadnjih letih je prišlo z zakonskimi spremembami do bistvenega razlikovanja v višini pokojnin med večjim delom dotedanjih upokojencev in novo upokojenimi ob izpolnjevanju enakih zavarovalnih podlag (40 let pokojninske dobe in enaka pokojninska osnova) zaradi zvišanja odmernega odstotka iz 57,25% na 63,5%. To je povzročilo pri dotedanjih upokojencih, ki od tega zvišanja nimajo nič, veliko nezadovoljstvo in revolt.
- Izključevanje starejših iz sodobnih informacijskih tokov, kar se dogaja v zadnjih dveh desetletjih, pomeni kršenje 39. člena Ustave RS. Pričakujemo podporo in pomoč države pri: povečevanju zmožnostih uporabe digitalnih tehnologij med starejšimi (digitalna pismenost, subvencioniran dostop do naprav in komunikacijskega omrežja, ustrezna podpora pri uporabi), za lažje uresničevanje svojih pravic in obveznosti; vzdrževanju in nadgrajevanju znanja IKT pri osebah, ki to želijo za njihovo ponovno vključevanje v delovne procese; zagotavljanju starejšim prijaznih IKT storitev za seniorje po vsebini in olajšanju elektronskega poslovanja z državo in drugimi poslovnimi subjekti⁸, hkrati pa omogočeno rabo utečenih, »analognih« komunikacijskih kanalov. Ker je vseživljenjsko učenje in pridobivanje veščin gonilna sila razvoja vsake družbe, pričakujemo od vlade RS večjo podporo pri zagotavljanju možnosti sprotnega dodatnega izobraževanja in usposabljanja starejših vse od priprave ustreznega akcijskega načrta pa do razvijanja in omogočanja ustreznih (primerno finančno dostopnih izobraževalnih programov z vsebinami za starejše) ter poklicno certifikacijo za nove poklice, kar je vsekakor ena od poti k zmanjševanju starostne odvisnosti.⁹

Prostovoljno delo bo tudi v prihodnje vse bolj pomembno za kakovost življenja vseh generacij. Zato pričakujemo sprejem akcijskega programa za večji razmah prostovoljstva, ki bo omogočil prevzem nekaterih dosedanjih institucionalnih obveznosti in njihov prenos (tudi koncesije) za konkretno delo tudi nevladnim prostovoljskim organizacijam.

-
- ⁶ Tudi upokojenci se zavedamo, da velikih konjunktur in celo dnevnih nihanj zaradi potreb dela ne moremo reševati samo z rednim delovnikom in delovnim razmerjem za nedoločen čas. Primere takih zadev se v svetu rešuje s časovno banko zaposlenih, ki vodi dokaj široko porabljen čas in prosti čas.
- ⁷ Nepotrebno in nesmotno je pred volitvami zakonsko urejati ta pereči problem! Stroka trdi, da je treba urejati skupaj vse storitve socialne države, posebej, če je dogovorjeni 25-% delež BDP tudi za leti 2030 in 2060.
- ⁸ Velikokrat imamo občutek in dovolj dokazov, da se z informatizacijo javnopravnih opravil pozabi na potrebno uporabniku prijazno razumevanje vsebin, ki nam jih sporočajo na e-način. Pred informatizacijami je treba urediti vsebine in oblikovati uporabniku prijazno sporočilo. Glej zahtevno branje o stanju nepremičnin in množičnem vrednotenju in članek Andreja Berdena v Dnevniku, december 2017.

Revščina ogroža starejše prebivalce Slovenije

- Izhajajoč iz dejstva, da je Republika Slovenija socialna država (2. člen Ustave) pričakujemo, da bo vlada sprejela in izvajala nujne potrebne ukrepe za zaustavitev in zmanjšanje razslojevanja prebivalstva. Ne sprejemljivo je, da je tveganje dohodkovne revščine med starejšimi glede na nam primerljive države v EU, tako veliko. Cilji zmanjševanja so bili določeni celo numerično: » 40.000 manj prebivalcev pod tem pragom«,¹⁰ – takih neuresničljivih obljub ne potrebujemo.
- Opozarjamo na svetovni pojav starostne neenakosti (Ageing unequally),¹¹ ki se razvija skozi celoten življenjski cikel in se uresničuje v starosti. Pogosto je to posledica posebnih dogodkov v življenju ljudi in njihovem škodljivem vplivu na njihovo zdravje, pričakovano dolžino trajanja življenja in prenizke dohodke v starosti. Mlajše generacije se bodo spopadale še z višjo starostno neenakostjo. Pričakuje se, da bodo živeli dlje, vendar pa se že danes soočajo z nestabilnimi razmerami na trgu dela in s širjenjem neenakosti pri razdelitvi osebnega dohodka in dohodka gospodinjstev, kar se bo nujno odražalo tudi v starosti. Odgovornim predlagamo, da analizirajo vse te učinke in ustrezno ukrepajo. V starejših gospodinjstvih zaradi take neenakosti živijo najbolj revni prebivalci. Raziskovalci ugotavljajo, da predstavljajo pokojnine za upokojenska gospodinjstva več kot 95 % vseh razpoložljivih denarnih sredstev (praktično so edini vir), njihove nepremičnine so stare in potrebne obnove ter prilagoditve za varno življenje in oskrbo na domu.

⁹ Starostna odvisnost se določi kot razmerje med številom ljudi, starih 65 let ali več, in številom ljudi, starih od 15 do 64 let. Leta 2000 je bila v EU 25-% in se bo po projekcijah že leta 2050 povečala na

50 %. Pri nas je bila leta 2002 starostna odvisnost 21%. Projekcije kažejo, da bo slovenska starostna odvisnost leta 2020 že 29-%, v letu 2050 pa okoli 40-%. Eurostat je razmerje za Slovenijo izračunal na ravni 23,2 %.

¹⁰ Minister za DDSZEM Dr. Svetlik je to napovedal in se ponavlja v raznih unijskih poročilih.

¹¹ OECD, str. 15–18, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264279087-3-enSkrij>, Abstrakt in definicija.

- Za omilitev razmer vseh tistih, ki imajo in bodo imeli zaradi relativno nizkih plač, drugih dohodkov, nizkih zavarovalnih osnov ter drugih vzrokov prenizke pokojnine (starostna revščina), ki ne bodo zagotavljale kritja osnovnih življenjskih potreb, predlagamo sprejem predpisov za pridobitev varstvenih dodatkov in drugih socialnih pomoči vezanih na dogovorjeno košarico življenjsko potrebnih dobrin in storitev. Nujno je treba zagotoviti poglobljeno analitično spremljanja tega pojava predvsem med starejšimi.
- Slovenska starejša gospodinjstva so danes pomemben vir in steber pomoči mladim družinam. Razmere se ob siromašenju standarda upokojencev spreminjajo. Večina upokojencev s svojimi pokojninami ne zmore plačevati polne oskrbe na domu ali domske oskrbe, kaj šele da bi lahko pomagali svojim brezposelnim ali slabo plačanim potomcem. S sprejetjem Zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju, ki upošteva vse možnosti, ne samo institucionalne ter javnopravne, predvsem pa omogoča stalno izboljšanje znanj in zagotavlja osnove za podporo ter upravljanje posameznikovih in družinskih potreb na domu, smo storili korak naprej, nikakor pa ne smemo obstati! S strokovnimi, hkrati pa racionalnimi pristopi je zato tudi v praksi potrebno zagotoviti takojšnjo realizacijo pravic iz Zakona o dolgotrajni oskrbi. Priporočila o skupnostnih oblikah sobivanja smo tudi sprejeli že pred desetimi leti, jih zapisali v Resolucijo o socialnem varstvu, še vedno pa se predvsem – posvetujemo!

Pokojnine so vir novih delovnih mest, saj spodbujajo gospodarski razvoj

Od prejemnikov tega Memoranduma pričakujemo, da vedo, da so pokojnine z delom pridobljena pravica na temelju prispevkov in vloženega dela v sedanje družbeno bogastvo, ne pa neka splošna socialna pomoč. Pokojnine tako navzlic populističnim izjavam, prilagojenim dnevni politiki, pomembno vplivajo na blagovne, storitvene in denarne tokove in tako spodbujajo, ne pa zavirajo, gospodarski in družbeni razvoj.

Glede trenutnih prejemnikov pokojnin (pribl. 660.000) pa velja opozoriti na naslednje: neugodne gospodarske razmere v preteklosti in ukrepi sprejeti za njihovo premostitev, so bistveno znižali razmerje med neto pokojninami ter neto plačami, zato je nujno realno oceniti njihove

posledice in razmisliti o nujnih ukrepih za izboljšanje neugodnih razmer. Krčenja pravic je dovolj, zato pričakujemo izboljševanje materialnih in življenjskih razmer v skladu z družbenim in gospodarskim napredkom.

Obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje mora tudi v prihodnje ostati nosilni steber tega sistema. Drugi, tretji in četrti steber so lahko le koristna dopolnitev prvega. Ne nasprotujemo modernizaciji celotnega sistema z vsemi elementi, ki ga izboljšujejo in nadgrajujejo, vendar modernizacija ne sme krčiti pravic sedanjim upokojencem in povzročati novega siromaštva. Zato so predlogi o zmanjševanju vpliva povprečne rasti plač na redne letne uskladitve pokojnin v izhodiščih napovedane pokojninske reforme, ki pomenijo dodatno trajno zaostajanje pokojnin za rastjo življenjskega standarda, nesprejemljivi. Dolgoročna finančna stabilnost pokojninske blagajne je mogoča le z ukrepi, ki mlade spodbujajo k zgodnejšemu vstopanju v delovni proces, zaposlene k odlaganju odhoda v pokoj ter ustvarjanju humanih in varnih pogojev dela. Zavzemamo se za ohranitev modela, v katerem je splošna solidarnost iz vseh davčnih virov smotrna in poštena.

Ohranjanje vrednosti pokojnin v času njihovega izplačevanja zagotavlja njihovo redno rast z rastjo plač (redno usklajevanje) v enakem odstotku za vse kategorije upokojencev. Drugačen pristop pomeni rušenje temeljnega načela, da je pokojnina tudi in predvsem rezultat prispevka posameznika za čas njegovega aktivnega obdobja. Revščine med upokojenci ni mogoče blažiti prek občasnih ali populistično navdahnjenih posegov, kar še posebej velja za dodatke, ki ustvarjajo mnoga nova nesorazmerja. Socialne pomoči upokojencem je potrebno zato izplačevati iz namenskih virov.

Siromašenje starejših sproži siromašenje njihovih potomcev zlasti v času, ko onemogli starejši potrebujejo pomoč zaradi starostnih težav. Zakonsko je treba urediti in omogočiti izostanek iz dela za nego (starejših) staršev.

V dialogu s socialnimi partnerji je potrebno pripraviti in uveljaviti spremembe pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki bodo krepile prvi pokojninski steber, spodbujale pokojninsko varčevanje in omogočile vzdržno izvajanje medgeneracijskega zavezništva s ciljem dostojnega življenja vseh upokojencev.

1. **DOSTOJNOST POKOJNIN** – pravičen in zaupanja vreden sistem, ki bo omogočal dostojne pokojnine za sedanje in prihodnje generacije
 2. **VZDRŽNOST SISTEMA** – odhodki za pokojnine v višini, ki so prispeva k finančni vzdržnosti celotnih javnih financ
 3. **TRANSPARENTNOST SISTEMA** – večja preglednost in razumljivost posameznih parametrov in celotnega pokojninskega sistema
- Vzdržnost pomeni, da bo pokojninski sistem naslednja desetletja javno

finančno vzdržan, da se bo lahko vsak zanesel, da bomo imeli pokojnine in da nihče, ki bo izpolnil pogoje za upokojitev, ne bo pod pragom revščine.

Eden temeljnih namenov sprememb sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja je prilagoditev sistema demografskim trendom. V naslednjih desetletjih naj bi se starostna struktura prebivalstva Slovenije bistveno spremenila. Število starejših od 65 let naj bi bistveno naraslo.

Mladim je potrebno omogočiti zgodnejši vstop na trg dela in čimdalje ostati na trgu dela. Delavec naj tudi po izpolnitvi pogojev za upokojitev nadaljuje z delom, če za to obstoji njegov in delodajalčev interes!

Večino sprememb, ki nastanejo v višini pokojnin po njihovem priznanju in odmeri, pogojuje zakonsko določen način usklajevanja. Z njim se zagotavlja ohranjanje realne vrednosti priznanih pokojnin v daljšem časovnem obdobju.

Veljavna ureditev določa, da se pokojnine usklajujejo enkrat letno, in sicer v višini 60 % rasti povprečne bruto plače, izplačane za obdobje januar–december preteklega leta, v primerjavi s povprečno bruto plačo, izplačano za enako obdobje pred tem, in za 40 % povprečne rasti cen življenjskih stroškov v obdobju januar – december preteklega leta v primerjavi z enakim obdobjem pred tem.

Pri načinu usklajevanja pokojnin se predlaga postopna sprememba tega usklajevanja iz razmerja 60 % (rast plač) / 40 % (inflacija) na način, da se vsaki dve leti delež rasti plač v formuli usklajevanja zniža za 10 odstotnih točk, dokler v letu 2033 ne doseže 20 : 80, kjer ostane do leta 2035!?

Višji vpliv inflacije v formuli za usklajevanje pomeni v večji meri ohranjanje realne vrednosti pokojnin ter večjo odpornost na inflacijske šoke. Po drugi strani večji vpliv rasti plač pomeni v večji meri ohranjanje kupne moči upokojencev glede na kupno moč aktivnega prebivalstva.

Zato zahtevamo, da se ohrani sedanji način usklajevanja pokojnin, kot ga določata 105. in 106. čl. veljavnega zakona ZPIZ-2.

Predlagamo dvig (zakonsko določeno starostno mejo za pridobitev pravice do starostne pokojnine) in sicer s 60 let na 62 let starosti in s 65 let na 67 let, če taka oseba nima 40 let pokojninske dobe.

Če je bil umrli zavarovanec uživalec delne pokojnine ali uživalec pravic na podlagi invalidnosti iz obveznega zavarovanja, se vdovi, ki ob smrti zakonca, če dopolni 60 let starosti, odmeri vdovska pokojnina v višini 80 % zakončeve pokojnine. Od 1.1.2024 dalje je zagotovljena vdovska pokojnina v višini starostne pokojnine moškega za 40 let pokojninske dobe. Takemu vdovcu naj se izplačuje tudi 25% odstotkov vdovske pokojnine. Če imate poleg pravice do vdovske pokojnine tudi pravico do

predčasne, starostne ali invalidske pokojnine, pa lahko uživata pokojnino po lastni izbiri. Namesto dosedanjega letnega dodatka, imajo upokojenci vsako leto pavico do izplačila 13. pokojnine v višini lastne pokojnine.

Skrb za bivalni standard starejših v Sloveniji prinaša boljši bivalni standard mlajšim generacijam

- Starejši v Sloveniji imamo samo na videz dokaj ustrezen bivalni standard. Okrog 90 % upokojencev živi v svojih, lastniških stanovanjih in hišah, brez večjih hipotekarnih bremen. Te enote so bile zgrajene za takrat mlade družine in s takratno tehnologijo, danes pa so potrebna obnove in prilagoditve za čim daljše bivanje v pogojih osebne ter skupnostne oskrbe za starejše na njihovem domu.
- Med ljudmi je močno prisotno pričakovanje, da bodo starši svoje nepremično premoženje zapustili potomcem, kar ob pomanjkanju državnega koncepta ne pospešuje ustrezne menjave stanovanjskih enot. Tako ostanejo sami v prevelikih, njim in starosti neprilagojenih stanovanjih ter hišah, v enočlanskih, tudi zelo revnih gospodinjstvih.¹⁶ Z javnimi stanovanjskimi programi nismo zadovoljni, saj javnih sredstev, potrebnih za nastanitev, subvencije in prenove, ni dovolj. Sedanji delež je 0,04 % BDP, moral pa bi biti vsaj 0,4 % BDP, kar je še vedno veliko pod povprečjem EU.¹⁷
- Premalo je najemniških, cenovno in bivalno starejšim prilagojenih stanovanj (oskrbovana in namenska ter podobna stanovanja), napovedana je stroškovna najemnina, teritorialna razporeditev najemnih neprofitnih stanovanj je slaba, stanovanjska zakonodaja iz 2003 in dopolnjena v 2008 pa je še preveč trda za ureditev ustreznega najemnega trga. Slovenski vladi ponujamo sodelovanje pri motivaciji generacij za iskanje primernejših

¹⁵ Predlog Komisiji EU – Zdus, bo omogočala izostanek iz dela za nego staršev.

¹⁶ Znano je statistično dejstvo, izmerjeno v letu 2015 (SURs), da v samostojnih revnih enočlanskih gospodinjstvih živi 65.000 starejših žensk in da še vedno nismo ustrezno uredili tega problema in tudi izmeriti ga ne znamo, ali ne moremo.

¹⁷ Naredili smo izračun. Letno bi za namene nastanitve potrebovali vsaj 140 mio evrov, vendar tega denarja v proračunih do 2019 ni zaslediti. Istočasno se govori o stanovanjskem dodatku in prehodu na stroškovno najemnino v najemnih javnih in zasebnih stanovanjih. Preseljevanje starejših iz takih enot v manjše moderne in primernejše je spontano in ni spremljano. Tudi ideja obratne hipoteke se ni uveljavila. Predloge smo poslali pristojnim ministrstvom. Odgovorov ni bilo.

bivalnih enot za starejše, s tem pa za sprostitev bivalnih enot za mlajše družine. Prav tako želimo sodelovati pri ureditvi skupnih površin in in frastrukture ter transporta, da bodo dobro načrtovana in dostopna, lahko uporabna za starejše ter varna, zanesljiva in primerna za nove klimatske ter vremenske razmere ob ustrezni prilagoditvi stanovanj za starejše, potrebne pomoči na domu.

- Zaveze in napovedi o skupnostnih oblikah sobivanja, kot so tudi na osnovi mednarodnih priporočil sprejete v Resoluciji o socialni varnosti (2014) in Resolucijo o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2022-2023, so neuresničene. Zamisli, pripravljene v ZDUS, smo nekajkrat obnovili, akcijskega programa za ta cilj pa nimamo. Sprejeti Zakon o dolgotrajni opskrbi je to problematiko odprl na novo, zato pričakujemo boljše so delovanje med ministrstvi in zavodi, ki skrbijo za institucionalno oskrbo ter posebne nastanitve za starejše (namenska in oskrbovana ter neprofitna najemna stanovanja ipd.).

Skrb za zdravje prebivalstva – temeljni pogoj za učinkovitost države in kakovost življenja ter srečo prebivalstva

Ustava Republike Slovenije v 2. členu pravi, da je Slovenija pravna in socialna država. Ustava tudi določa (14.člen), da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki. Skladno s 15. členom Ustave se človekove pravice in svoboščine uresničujejo neposredno na podlagi Ustave. Med pravice do socialne varnosti sodi tudi obvezno zdravstveno zavarovanje, država pa skrbi za njegovo delovanje (50. člen Ustave). Eno najpomembnejših načel socialnih zavarovanj je, da področje in sredstva za zavarovanje avtonomno upravljajo tisti, ki za to plačujejo prispevke ter si s tem zagotavljajo zdravstveno varnost po načelu solidarnosti in enakopravnosti. Cilj izvajalcev zdravstvenih storitev ne sme biti dobiček temveč kakovostno zadovoljevanje potreb prebivalstva po zdravstvenih storitvah, razvoj medicinske znanosti, tehnologij in postopkov zdravljenja. Potrebno je preprečiti odliv dobička ustvarjenega iz javnih sredstev v zasebni luksuz, namesto v razvoj zdravstvene dejavnosti. Vloga in odgovornost države je, da vzpostavi tak zdravstveni sistem, ki bo izpolnjeval te zahteve skupaj z določitvijo okvirjev financiranja področja in mreže javne zdravstvene službe glede na potrebe prebivalstva. Prav tako mora vzpostaviti sistem za učinkovito delovanje javnih

zdravstvenih zavodov, spremljati njihovo delo in sistem po potrebi dograjevati. Za vzpostavitev zdravstvenega sistema, ki bo zagotavljal kakovostne zdravstvene storitve za vse prebivalce Slovenije ko jih ti potrebujejo:

Zahtevamo, da se ustavijo težnje posameznih interesnih skupin po privatizaciji zdravstva. Zavzemamo se za ohranitev in krepitev javnega zdravstvenega sistema, saj si upokojenci zaradi nizkih pokojnin večinoma ne moremo sami plačevati potrebnih zdravstvenih storitev na trgu in se zanje tudi v veliki meri ne moremo zavarovati pri zavarovalnicah.

Za vse dejavnosti, ki so življenjskega pomena za vse prebivalce in podlaga za gospodarsko rast ter blaginjo države - kot so voda, zrak, zdravje, energija, komunala, ne morejo veljati principi prostega trga in te storitve ne morejo in ne smejo postati tržno blago. Ljudje ne morejo izbirati ali bodo te dobrine kupili ali ne, saj jih nujno potrebujejo, pomembne pa so tudi za življenje in zdravje celotne populacije, produktivnosti družbe in s tem gospodarske rasti. Zato zanje ne velja princip, da ne smemo posegati v zasebno iniciativo, temveč je s strani države regulirana tudi v najbolj razvitih državah sveta. **Temeljno svprašanje se glasi, ali je zdravstvene storitve, ki so pravica iz obveznega zdravstvenega zavarovanja in nam jih zagotavlja Ustava, sploh dovoljeno opravljati kot tržno dejavnost!?**

Zdravje ni tržno blago saj ne moremo izbirati ali ga bomo kupili ali ne! Dolžni smo zanj skrbeti in ga varovati zaradi zdravja celotne populacije in to tako na osebni, kot na ravni celotne družbe. Ljudem pa je potrebno zagotoviti pogoje in tak standard, da lahko izberejo zdrav način življenja ter življenje brez stresa in da imajo možnost koristiti zdravstvene storitve v primernem času takrat, ko jih potrebujejo.

Zahtevamo odpravo nedopustno dolgih čakalnih dob in s tem izboljšanje dostopnosti do zdravstvenih storitev ter zagotavljanje pogojev, da bodo potrebne zdravstvene storitve za vse prebivalce pravočasne, kakovostne, varne in financirane iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja in da pri tem ne bo neenakosti obravnave pacientov. Zahtevamo spoštovanje Koalicijskega dogovora za jasno ločitev javnega in zasebnega zdravstva. »Popoldansko« zaposlovanje zdravnikov iz javnega sektorja pri koncesionarjih in zasebnikih, je eden izmed glavnih vzrokov podaljševanja čakalnih vrst. Neurejene čakalne dobe so Damoklejev meč nad javnim zdravstvom in alibi za plazečo privatizacijo zdravstva. Od države zato zahtevamo, da opredeli mrežo javne zdravstvene službe in kriterije za oblikovanje mreže, določi delovne normative zdravnikov in ostalih zdravstvenih delavcev ter spremlja izvajanje le teh v praksi. Posodobiti je potrebno organizacijo dela in upravljanje javnih zdravstvenih zavodov, da bodo učinkovitejši pri svojem delu. Kot ustanoviteljica bolnišnic oziroma institucij državnega pomena je država odgovorna za vodenje in poslovanje javnih zavodov na sekundarni in terciarni zdravstveni dejavnosti, občine pa za javne zdravstvene zavode na primarni ravni.

Zahtevamo vključenost civilne družbe oziroma nevladnih organizacij (tudi ZDUS, ki je ena največjih NVO) v procese odločanj pri sprejemanju odločitev in oblikovanju socialnih, zdravstvenih in drugih politik. Kot enakopravni člani te družbe tudi upokojeanci zahtevamo upoštevanje načela: **»nič o nas brez nas«!**

Program pomoči starejšim je v sodelovanju s prostovoljci bolj sprejemljiv in učinkovit

Precej starejših v tretjem in četrtem življenjskem obdobju potrebuje pomoč in oskrbo za zadovoljevanje svojih osnovnih življenjskih potreb. V to je največkrat vključena družina s svojci, vrsta javnih ustanov ter prostovoljnih organizacij in zasebnikov, ki pa med seboj niso vedno povezani.

Institucionalno varstvo je treba tudi v prihodnje razvijati racionalno,¹⁹ ob sodelovanju države, lokalnih skupnosti, pomoči nevladnih seniorskih in drugih organizacij, tako da bodo pokrita vsa območja. Vključevanje zasebnih izvajalcev je zaželeno, vendar pa to ne sme omejevatı dostopnosti zaradi visokih cen.

Nadzor nad porabo javnih financ

Največji izziv glede javnih financ in socialne države je v bistvu že začasno določen. Vlada je določila usmeritev na 25 % delež BDP za skupne funkcije in storitve socialne države v najmanj dveh svojih gradivih StDŽD60 in StRS30 In takrat določila blagostanje in srečo. Velja torej predpostavka, da bomo morali tudi sami zase in organizirano narediti veliko za dosego cilja. Nagel porast števila starejših (in zelo starih) pomeni tudi njihovo prihodnje zdravstveno in drugačno stanje. Pričakujemo, da bodo ob znanih bilančnih okvirih, ki jih podpirata tudi OECD in EU, zelo kmalu začeli s pripravami vsaj za ožji javni sektor (brez podjetij in družb), strukturnih reform javnega sektorja, upoštevajoč možnosti in položaj starejših.

Učinkovit nadzor delovanja javnih služb,²⁰ predvsem pa njihovih storitev, je mogoč zgolj s sodelovanjem uporabnikov, torej tudi predstavnikov civilne družbe in imenovanju njihovih članov v organe javnih zavodov, ki izvajajo storitve za starejše! Za tako delo pa je nujna strokovna podlaga in tudi materialna podpora nevladnim organizacijam, ki pri tem sodelujejo.

¹⁹ Priporočila o tem so znana (Community-base Care). Prevedli smo jih in uporabili, vendar se ni zgodilo veliko. Veliki igralci na tem področju se akcijam na tem po- dročju izmikajo. Skupnostne oblike smo uvozili in leta 2014 zapisali v Resolucijo o socialnem varstvu. In tako je tudi ostalo.

²⁰ Starejši se moramo odločiti predvsem za kriterij **merjenja učinkov storitev** in opustiti včasih neproduktivno vpletanje v organizacijske in kadrovske rešitve.

C. Povzetek konkretnih predlogov

1. Čim prej je potrebno sprejeti napovedan in potreben nabor med seboj povezanih akcijskih programov, razvidnih iz vladne in drugih strategij, usklajenih z javno finančnimi možnostmi. Nadaljnje varčevanje pri upokojencih je nemoralno in je za to in prihodnje vlade tudi politično škodljivo. Starejši že dolgo ugotavljamo in ocenjujemo nepovezanost ločenih nastopov in nedorečenosti med sprejetimi strategijami. Vlada naj zato okrepi strokovno koordinacijo dela na tem področju, saj je sama ugotovila nepovezanost vsebin okrog 110 strategij ob sočasni 90% zakonsko v naprej določeni potrošnji javnih sredstev.
2. Upokojenci, čeprav največja dovolj natančno opredeljena socialna skupina, niso zastopani v telesih, kjer se odloča o njihovi usodi. To je treba urediti nemudoma, predlogi so stari in jih ponavljamo ves čas, ko pride na oblast nova vladna ekipa. Tudi obljube so bile dane, kasneje pa ni bilo storjenega prav nič!
3. Vlada je ustanovila Svet za aktivno staranje in medgeneracijsko sodelovanje, urediti je treba pogoje za njegovo poglobljeno delo zaradi sprejemanja, uresničevanja in spremljanja učinkovitosti strategije dolgožive družbe ter omenjenih strategij akcijskih programov. Predstavniki različnih resorjev, ki sodelujejo v Svetu ali organu z ustrežno in podobno funkcijo pa morajo dobiti tudi izvršilna pooblastila, da bi lahko hitro vplivali na uresničevanje ciljev strategije znotraj svojega resorja.
4. Vlada naj ustanovi večkrat obljubljeni Urad za starejše, ki naj prevzame večji in osnovni del strokovne skrbi na področju upravljanja staranja, vključno z urejenim samostojnim financiranjem. Urad naj razvije še podporne funkcije na področju varnega staranja in potrebno ustrezno obveščanje ciljne populacije. Urad naj postane strokovna in finančna baza za delo v Svetu za vprašanja starejših.
5. Ministrstva naj takoj zaključijo že napovedano pripravo novim razmeram prilagojenih akcijskih programov, ki jih določa Strategija dolgožive družbe in drugi omenjeni dokumenti. Strategije naj se tekoče spremljajo in dopolnjujejo zaradi spremenjenih razmer v svetu in doma. Uvede naj se tudi programsko financiranje in vodenje akcijskih programov.
6. Vizije in strategije ne bodo uspešne, če jih ne bomo opremili s potrebnimi, upravljanju staranja primernimi analizami in dovolj strukturiranimi podatki. Odločanje na osnovi dejstev (Evidence based aging), vključno z mednarodnimi zavezami in domačimi primerjavami, je bila in bo zahteva organiziranih seniorjev in ena od osnovnih nalog strategije in

aplikativnih raziskovanj. Povezovanje vsebin socialnih evidenc naj bo prednostna naloga ves čas. Asimetrijo glede evidenčnih in statističnih podatkov z upravljanjem staranja glede na druge socialne skupine pa je treba odpraviti.

7. Poleg statistične, tudi evropsko veljavne ocene in izračun višine praga tveganja revščine (trije vidiki), je treba razviti še rešitve in tolmačenja ter pripraviti okvirno vsebino zagotovljenih »minimalnih« košaric življenjskih potrebščin za starejša gospodinjstva, za razne tipe in različne namene. Tako kot ju imata za upokoјence Avstrija in Nizozemska ter druge države²¹ in povezati evidence za podporo pravične delitve finančne in drugih pomoči potrebnim posameznikom.²²
8. Brez seniorjev, gospodinjstev, družin in seniorskih »samopomočnih« organizacij tudi ob pričakovanju večje pomoči države ne bomo uspešno reševali problemov upravljanja dolgožive družbe. Prostovoljstvo mora biti finančno primerno podprto z zavarovanimi aktivnostmi, država pa mora zagotoviti prostovoljskim organizacijam stabilnejše financiranje. Prostovoljstvu je treba dati tudi bistveno večji poudarek pri razvoju družbe, kot mu je priznan danes. Prostovoljcem, oskrbovalcem in njihovim društvom je treba predlagati področja dela in ustrezno koordinacijo in financiranje na vseh ravneh (občina, država).
9. Ekonomsko-socialni svet naj v svoje delo vključi predstavnike večjih nevladnih seniorskih organizacij, ki naj za to delo dobijo ustrezno strokovno in materialno ter tehnično podporo.²³ Ni normalno in pošteno, da se o starejših in upokoјencih (660.000) dogovarja in odloča brez njihovih predstavnikov. Strokovna gradiva za ukrepe na tem področju naj se ne pospravlja v predale predlagateljev in naj bodo pravočasno posredovana tudi nevladnim organizacijam ter drugim zainteresiranim.
10. Za uskladitev učinkov storitev socialne države – vsaj pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja – je potrebno skupno sprejemanje ureditev ter ukrepov, ki zadevajo ugotovljeni in napovedani demografski obrat. Za zavarovanje varne starosti, zdravja in dolgotrajne oskrbe in nastanitev

²¹ Omenimo zlasti nemško Bertelsmannovo raziskavo stanja starejših gospodinjstev, ki jo izvedejo pred njihovimi parlamentarnimi volitvami.

²² Med 264.000 prebivalci, ki so v letu 2023 živeli pod pragom tveganja revščine, je največ upokoјencev. Še bolj pomemben je delež samostojno živečih starejših oseb – v glavnem so to revne ženske. Na to stalno opozarjamo, a rešitve še ne poznamo. Tudi ni jasno, koliko socialnih pomoči se dodeli upokoјencem.

²³ Ni nam jasno, kako so lahko člani tega telesa določili kot cilj nadometno stopnjo 70 % brez odgovora, kako to uresničiti in kdaj.

ter socialne pomoči starejšim, je treba pripraviti prilagojena nova skupna izhodišča. Tudi za razumevanje medsebojnih in zunanjih učinkov ter harmoničnega povezovanja napovedanih ukrepov in sprememb. Starejši se težko vključujemo v posamezne nepovezane rešitve (zdravstvo brez pokojnin). Nepovezanost ministrstev ne utruja le vlade, ampak tudi vse državljane in nevladne seniorske organizacije.²⁴

11. Predstavniki nevladnih samopomočnih seniorskih organizacij naj bodo vključeni v organe upravljanja na področjih in v delu ustanov, ki neposredno zadevajo problematiko starejših delavcev ter upokojujencev in njihovo formalno ter neformalno oskrbo. Za tako sodelovanje potrebuje mo tudi določeno neposredno materialno podporo, ali pa jo pričakujemo znotraj že omenjenega urada.
12. Vlada naj občinam, ki še niso oblikovale koordinacijskih teles, oz. svetov za vprašanja starejših priporoči, da to čim prej uredijo in da bo tako urejena koordinacija nad storitvami za oskrbovance ter med oskrbovalci. Sodobna organizacija ponekod že poteka (nekaj mestnih občin in mrež). Taka telesa lahko pomagajo pripraviti svoje rešitve, povezane z upravljanjem staranja na njihovem območju (lokalno in regionalno).
13. Vlada naj čim prej uresniči določila iz prejšnjih koalicijskih sporazumov ali pogodb, posebej pa pospeši delo na področju dovoljenj drugih oblik formalnega in neformalnega dela za upokojujence, ne da bi zaradi tega izgubili prevelik del zaslužene pokojnine. Starejši ugotavljamo, da je temeljita reforma trga dela nujno potrebna tudi zaradi zavez o vedno daljšem ostajanju v formalni zaposlitvi. Zanimiv je empirični dokaz, da se z daljšim delovnim stažem takim osebam bistveno daljša tudi dolžina njihovega življenja.
14. Vsakokratna Vlada naj nadaljuje pod prejšnjo vlado dogovorjen, a neuresničen program usposabljanja starejših za uporabo novih informacijskih tehnologij, saj zaostajanje starejših na tem področju pomeni vedno manjše možnosti za izrabo potencialov starejših za dobrobit celotne družbe.
15. Vlade naj izkoristijo izkušnje, znanje in modrost starejših. Upoštevajo naj, da starejši nismo dovolj opremljeni z moderno tehnologijo, da bi lahko hitro (teden ali celo dan) dostavljali pripombe na predlagane zakone, nujne postopke. Zakonske predloge naj daje v javno razpravo vsaj za tri mesece, da bomo imeli dovolj časa za pripombe, ki jih smatramo kot pomoč zakonodajalcem, da bodo zakoni urejeni in lažje uresničljivi.

²⁴ Tako tudi ni določeno, katera strokovna organizacija ali urad bo strokovno spremljal in podpiral akcijske programe v zvezi s StDŽD60 ter skrbel za strokovno koordinacijo. Komu torej naslavljati naše potrebe, zamisli in tudi kritike?

Način komuniciranja z različnimi javnostmi naj se tudi semantično prilagodi potrebam in sposobnostim vsake socialne skupine.

16. Vlada naj enkrat letno obravnava poročila s tega področja in stanje pri izvajanju sprejetih akcijskih načrtov, povezanih s StDŽD60 in SRS30 ter določi potrebne ukrepe za izvajanje sprememb.
17. Pripravljajo se spremembe nepremičninske davčne zakonodaje že več kot deset let. Deloma razumemo napore s sprejetjem potrebne podporne zakonodaje, vendar se ne strinjamo, da stroški urejanja državnih evidenc in ocenjevanja vrednosti v taki meri ter na tako zapleten način prenaša jo na starejše lastnike stanovanj in zemljišč, ki, kot vemo, nekateri živijo pod pragom tveganja revščine in stroškov ekspertov ne bodo zmogli.

Nič

o

nas,

brez

na

Zaključki

Pred volitvami leta 2017, je bivša nemška kanclerka Angela Merkel, obiskovala različne institucije, med drugim tudi enega izmed domov starjših. Pogovor je tekel nekako takole: » Gospa predsednica, ali je prav, da starostnika zjutraj umijemo, nato ga nahranimo. Opoldne ga ponovno umijemo in nahranimo in nato čaka na večer, kjer vse skupaj spet ponovimo?«

Angela Merkel je odgovorila: » Ne, ni prav. Ni prav, da ves dan samo čakajo, da se bo nekaj zgodilo. Zgodi pa se zgolj ponovitev. Za te ljudi, zaradi katerih je danes Nemčija močna, velika in bogata, je potrebno skrbeti drugače, bolj celovito, bolj vsebinsko.«

ZDUS s tem memorandumom ugotavlja, opozarja in tudi predlaga rešitve za najbolj pereče probleme upokojencev v pogojih urejenega upravljanja dolgožive družbe v naši državi in tudi v skupnosti držav, v katero smo povezani. Ob proučevanju letnih normativnih programov dela vlade ugotavljamo, da bodo tudi drugi zakoni pomembno vplivali na status starejših in upokojencev. Naše geslo je **nič o nas brez nas!** Člani Zveze društev upokojencev Slovenije in drugi upokojenci, več kot 660.000 nas je, vladi in strankam ter dobro mislečim ljudem ponujamo sodelovanje pri razreševanju problemov, ki so se (na)kopičili v času recesije, pred njo in so napovedani v prihodnje, ob tem pa pričakujemo tudi polno razumevanje za potrebe najbolj ogroženih skupin prebivalstva.

Dodatek

Poprava »krivic« in vračanje na stanje ter razmerja v čas pred krizo v letu 2008 pomeni, da smo imeli vsi sloji in socialne skupine takrat najboljša – idealna medsebojna delitvena razmerja. Upokojenci ne mislimo tako in ni dobro, če se danes z različnimi ukrepanji vračamo na ista strukturna izhodišča.

Po petnajstih letih sprejetja Memoranduma iz leta 2009 in šestih letih memorandumu 2018, so se dogodile neverjetne reči. V svetu so se oblikovale nove gospodarske velesile, priča smo brutalnim vojaškim spopadom, naravnim katastrofam zaradi podnebnih sprememb in vse to postaja nova stvarnost. Nekatero nove mednarodne ter zaveze v Uniji (fiskalni pakt) so sprejete. Imamo obvezne Agende OZN in EU, nevaren demografski obrat v celi Evropi, povezan s padcem rojstev, tu so begunci ter migranti, pomanjkanje določenih kategorij delavcev ipd. Skoraj vse je globalizirano. Država, ki bi se vrnila deset let nazaj, za nov korak naprej ni

izbrala dobre poti. Poleg tega je napovedovanje razvoja za leto 2060 in tudi do leta 2030 zelo negotovo. Bistveno je, da so dobro določeni merjeni in spremljani vmesni ali »operativni cilji,« kot jih je nekoč imenoval dr. France Bučar in da so njihova neizpolnjevanja ustrezno sankcionirana.

Zveza društev upokojencev Slovenije ZDUS pri vsem tem lahko pomaga in tudi opozori, če gredo zadeve drugače, seveda pa tega ne more sama

Predsednica ZDUS, Zdenka Jan

Memorandum 2025

Založila: Zveza društev upokojencev Slovenije, zanjo predsednica, **Zdenka Jan**. Avtor izvirnega besedila **Memorandum 2018**, Tomaž Banovec s sodelavci: Violeta Bottazzo, Jožef Gašperšič, Jože Kuhelj, Silva Koželj, Jasmina Opec Vöröš, Vera Pečnik, Mija Pukl, Jožica Puhar, Alenka Reissner, Amalija Šiftar, Rosvita Svenšek, Martin Toth. **Delovna skupina ponatisa, Memorandum 2025**: Rosvita Svenšek, Jasmina Opec Vöröš, Andreja Gorše Lotrič, Srečko Mlačnik in Stanko Kranvogel. **Avtorji posodobljenega besedila**: Rosvita Svenšek, Nežka Ivanetič, Ivan Robnik, Jasmina Opec Vöröš, Cvetko Bajc, Stane Žagar, Srečko Mlačnik in Črt Kanoni. Lektorica: Barbara Borko, tehnična in redakcijska podpora Črt Kanoni, grafični prelom Nebia d.o.o., tisk: Schwarz d.o.o. Naklada 800 izvodov

BELEŽKE

BELEŽKE

